

¹¹ Рыбаков Б. А. Язычество древних славян.— М., 1981.— С. 331.

¹² Никитина Г. Ф. Погребальный обряд культур полей погребений Средней Европы в I тысячелетии до н. э.— первой половине I тысячелетия н. э. // Погребальный обряд племен Северной и Средней Европы в I тысячелетии до н. э.— I тысячелетии н. э.— М., 1974.— С. 85, 87.

Л. А. Цыдровская

ЖЕРТВЕННЫЕ ЖИВОТНЫЕ В ПОГРЕБАЛЬНОМ ОБРЯДЕ ЗАРУБИНЕЦКОЙ КУЛЬТУРЫ

В результате исследований ряда могильников зарубинецкой культуры на Северном Поднепровье было обнаружено значительное количество погребений, которые сопровождались костями животных, являющихся остатками погребальной пищи. В среднем число таких погребений составляло 40—50% общего числа захоронений. Анализ костей показал, что первое место среди жертвенных животных принадлежало мелкому рогатому скоту (овце или козе), второе — домашней свинье, третье — крупному рогатому скоту. Вопрос о жертвоприношениях пока мало изучен, но интересен для реконструкции идеологических представлений древнего населения Украины.

L. A. Tsyndrovskaya

SACRIFICIAL ANIMALS IN BURIAL RITE OF THE ZARUBINETS CULTURE

A considerable amount of burials with bones of animals which were remains of the burial-rite food was found as a result of excavations of some barrows belonging to Zarubinets culture in the mid Dnieper area. The number of such burials amounted on the average to 40—50% of the total number of burial places. An analysis of bones has shown that small cattle (sheep or goat) ranks first among sacrificial animals, the second place is occupied by a pig, and the third by large cattle. The problem on sacrifices is still scantily studied, though it is of great interest for reconstruction of ideological conceptions of ancient Ukrainian population.

Одержано 24.11.87.

ПРО КУЛЬТУРНИЙ ТИП ТА КОНСТРУКТИВНО-РИТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КАМЕРНИХ ПОХОВАНЬ ПІВДЕННОЇ РУСІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КИЄВА ТА ЧЕРНІГОВА)

Ф. О. Андрощук, Р. М. Осадчий

У статті розглядається група поховальних комплексів IX—X ст. Київського та Чернігівського могильників. Аналізується їх типологія та конструктивно-ритуальні особливості. Виходячи із специфіки існуючих інформативних можливостей, пропонується відмовитися від пошуку етнічної належності цих пам'яток та прямого соціологічного дефініціювання, а визначити їх, як особливий ментальний тип у контексті специфічної поховальної культури, що дійсно міг відповідати конкретним історичним реаліям.

«Дружинна культура» Східної Європи — визначення досить умовне, теоретично необґрунтоване і тлумачиться дослідниками виключно інтуїтивно як поховальні пам'ятки зі зброєю в районах інтенсивних етнокультурних

© Ф. О. АНДРОЩУК, Р. М. ОСАДЧИЙ, 1994

взаємозв'язків¹. Проте така дефініція вимагає цілого ряду суттєвих поправок, зокрема стосовно курганів Південного Приладозжя, де зброю знайдено в кожному другому кургані². Приладозька курганна культура, на наш погляд, може сприяти розробці нового підходу до вивчення «дружинної культури», не як наслідку соціально-економічних процесів у давньоруському суспільстві, а як факту становлення якісно нової суспільної групи. Арабські та візантійські джерела зберегли різноманітні свідчення про цю групу, називаючи її «русами». У літературі неодноразово зверталась увага на відображення «етнографічних» свідчень про русів у дружинних поховальних пам'ятках. У цілому, в археологічному відношенні, «культура русів» характеризується наявністю таких ритуальних ознак, як залізні терези, скриньки, відра, скандинавські фібули, бронзові гудзики, кістяні вістря, кінське спорядження, стріли, списи, мечі, скрамасакси та щити. Сукупність наявних ознак зафіксована у двох типах поховань: трупоспаленнях та поховальних камерах. Зазначимо, що саме останній тип поховання араби пов'язували не з слов'янами, а з русами, які ковали своїх померлих у «будинках»³.

Камерні або зрубні поховання IX—X ст. вже досить довгий час привертають увагу дослідників. З часу першої публікації П. І. Смоличева, а дещо пізніше праці Т. Арне⁵ і до цього часу вчених цікавить проблема етнічної належності цих пам'яток. У руслі дискусій між «норманістами» та «антинорманістами» Д. І. Бліфельдом була запропонована перша класифікація цих пам'яток⁶.

Найповніше розміщення зрубних поховань на території Південної Русі відображено в праці О. П. Моці, де розглянуті й основні точки зору з приводу їх етнічної належності⁷. Дослідником були зафіксовані всі поховання Південної Русі з залишками дерев'яних стін та перекриттів, що репрезентують, на думку автора, універсальну індоєвропейську ідею поховального «житла»⁸ (рис. 1). Очевидно, всі ці поховальні комплекси мають і суттєві відмінності, обумовлені специфікою різних етнокультурних ситуацій, тому в даній роботі ми свідомо обмежуємося аналізом камерних поховань лише із зазначеними вище ритуальними ознаками, типовими для «дружинної культури».

З метою створення «еталонних» пам'яток для Придніпровської маргінальної зони ми використали лише серійний матеріал, невиразні комплекси з інших пунктів не враховувались свідомо.

У роботі були використані критерії дефініцій камерних поховань, запропоновані А. С. Греслунд: 1) ширина ями; 2) співвідношення ширини і довжини; 3) сукупність ритуальних ознак (зброя, скрині, відра та ін.)⁹.

За класифікацією Д. І. Бліфельда камерні поховання розподіляються на 4 групи: одиночні поховання воїна — А₁; поховання воїна з конем — А₂; поховання воїна з жінкою — А₃; поховання воїна з жінкою та конем — А₄. Для зручності виділення видової поховальної типології, ми дозволили собі застосувати до даної класифікації літерну індексацію. Нагадаємо, що у вибірці використані лише найповніше досліджені комплекси, загальна кількість яких становить 27 камер: Шестовиці-9, Чернігів-2, Київ-15, Гушин-1.

Загалом, виділяється два основних види камер: земляні та дерев'яні, чіткий поділ між якими не завжди можна простежити через погане збереження дерева. Чітко дерев'яні конструкції зафіксовані в 14 випадках: Київ № 105, 110, 112, 113, 114, 123¹⁰; два поховання на вул. Велика Житомирська № 2¹¹; Чернігів — Болдіни гори, курган XI¹², камера Гушинської групи¹³, курган № 17 Старого кладовища в Берізках¹⁴, Шестовиці¹⁵ — 61 (Б—52), 120 (Б—85), 78 (Б—56)*. Вони поділяються на два типи: I — камери з чотирма кутовими стовпами (Київ № 114, Шестовиці 61 (Б—52); 120 (Б—85); 145 (XII) і II — збиті з дерев'яних колод або брусів: Шестовиці 78 (Б—56), курган № 17 Старого кладовища в Берізках, Болдіни гори курган № 1, камера Гушинської групи, Київ № 105, 110, 112, 113, 123, два поховання з Великої Житомирської № 2.

Привертають увагу конструктивні особливості двох шестовицьких камер I курганної групи № 21 (Б—22) і № 61 (Б—52). В обох випадках сліди

* Перша цифра — порядковий номер кургану за Д. І. Бліфельдом.

дерева простежені неподалік від стінок могильного котловану (№ 21 (Б—52) — 0,35 м), правда, якщо в кургані 61 (Б—52) кутові стовпи були розміщені у камері, тобто з'єднані горизонтальними планками із зовнішньої сторони, з боку стінки могильної ями, то в кургані 21 (Б—22), кутові стовпи були розміщені за межами дерев'яного каркасу — по його кутах. Гадаємо, що спосіб кріплення горизонтальних планок до кутових стовпів у кургані 61 (Б—52), був аналогічний конструкції камерного поховання № 958 у Бірці, дослідженої Х. Стольпе, де горизонтальні планки, вирізані «язиками» з'єднувалися у пазах, врізаних у кутові стовпи¹⁶.

У двох випадках (Шестовиці № 61 (Б—52), Київ, Десятинна-2¹⁷, зафіксовані на підлозі камер сліди від лежнів. У київському похованні № 105 підлога поховальної камери була вистелена дошками, у № 107 — підстилка теж із дошок.

Серед київських камер відомо два способи кріплення вінець: «в обло» — поховання № 113 і «в лапу» — № 123 (рис. 1). Сліди перекриття у вигляді

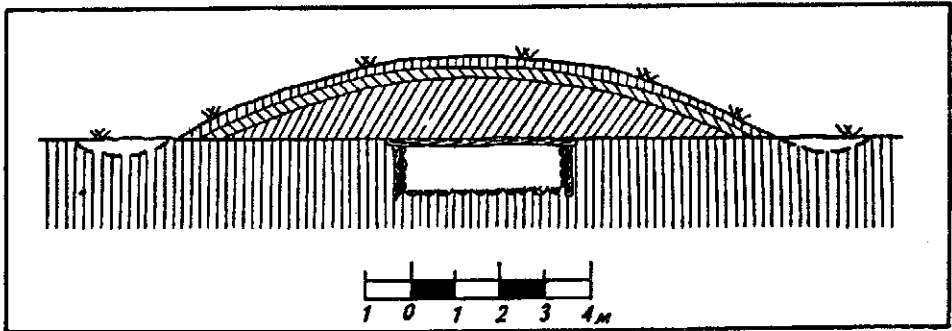

Рис. 1. Курган з камерним похованням (за реконструкцією П. Смоличева).

накату простежені в 9 випадках: у 5 київських поховань: № 115, 110, 112, 113, 123 і 3 шестовицьких: 1 61 (Б—52), 21 (Б—22), 78 (Б—56) і кургані № 17 Чернігівського некрополя (рис. 2). У київському похованні № 113 спостережена конструкція накату, складеного з тонких колод, покладених у два яруси, перпендикулярно один до одного. Сім київських та п'ять шестовицьких камер умовно віднесені нами до III типу — «земляних камер».

Більшість похованих лежали у витягнутому положенні. Сидячі положення зафіксовані в 5 курганах Шестовиць: № 61 (Б—52), 42 (См—Х), 110 (См—XXV), 78 (Б—56), 98 (Ст—6). Судячи за розміщенням кістяків, досліджених Я. В. Станкевич у парному похованні 98 (Ст—6)

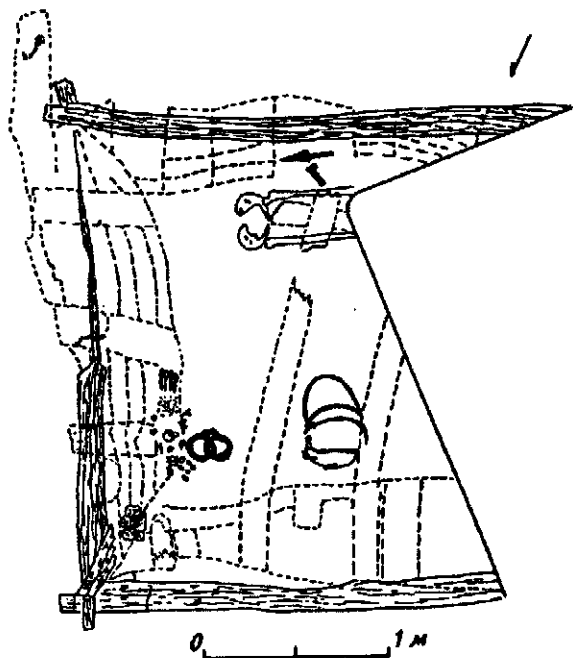

Рис. 2. Сліди дерев'яного перекриття та конструкції стін поховання № 113 Київського могильника.

(положення тулубів при близькому розміщенні черепів, під гострим кутом, розсіпані верхні частини кістяків), його також слід віднести до «сидячих».

За класифікацією Д. І. Бліфельда в нашій вибірці до групи А₁ належить 10 поховань: Київ № 105, 110, 117, 123, пл. Михайлівська, одне поховання з Великої Житомирської, 2; Шестовиці № 145 (XII); Гушин № 1; Чернігів — Болдіни гори, курган XI; «Старе кладовище» в Берізках курган № 17. Групу А₃ складають 3 поховання з Києва № 107, 111, 114. До останньої групи А₄ належать шестовицькі поховання № 36 (11), 98 (Ст-6.), 42 (X), 110 (См—XXV) і київська камера № 112.

При дослідженні М. Ф. Біляшівським київського кургану № 118, було виявлено пограбоване групове поховання, у якому, на думку автора розкопок, нараховувались кістки 3 осіб (усі кістяки, крім одного були в порушеному стані). Фрагментарність комплексу не дає можливості виділити це поховання в особливу групу.

Кістяки коней у парних похованнях групи А₄, як правило, лежали в ногах похованих. Материкова платформа зафіксована у двох випадках: Шестовиці № 98 (Ст—6), 36 (См—11). У чернігівському кургані № 17 була похована пара коней, покладених в один ряд, головами в протилежних напрямках. Кістяки коней розміщувалися за межами зрубу.

Поховальний інвентар камер — типовий для аналогічних комплексів відомих у Гньоздові¹⁸, і могильниках Ярославського Поволжя¹⁹. Чоловічий костюм репрезентований елементами поясного набору, зброєю, кресалами, фібулами, залишками сорочки з бронзовими гудзиками. У київському похованні № 111 знайдено кольчугу.

Жіночий костюм реконструюється знахідками намиста, скроневими кільцями, фібулами, сережками та ножицями. Загальною рисою для чоловічих та жіночих поховань є наявність відер та ножів. Серед унікальних знахідок — кресало із зображенням Одіна та воронів, знайденого в київському похованні № 118²⁰, а також набір мініатюрних ковальських інструментів з курагну № 36 (См—11) в Шестовицях. У трьох випадках відомі знахідки сільсько-господарського реманенту: у гушинському кургані серпа і київському (поховання по вулиці Великій Житомирській, 2) — серпа і лопати. Зауважимо, що знахідки серпів відомі й у великих чернігівських курганах: «Чорна могила» — 3 та «Безіменному» — 1. Крім того, в «Гульбищі» зафіксовано і зерна, що можливо вказує на існування комплексу обрядового ритуалу, пов'язаного з «очищенням» сакральної території. Знахідки цих речей репрезентують існування уявлень про можливу «порчу» предметів, пов'язаних з обрядом поховання²¹. У дослідженій Є. М. Носовим ладозькій сопці в ур. Плакун, в поховальному насипі з цією метою були навмисно залишені лопати і носилки, що використовувались при його спорудженні²².

Нині частина дослідників визнає скандинавське походження цих пам'яток²³, деякі — відстоюють їх слов'янську належність²⁴. Незважаючи на розбіжності в поглядах, майже ні в кого не виникає сумнівів стосовно їх високого соціального статусу, який пояснюється, головним чином, «феодалізацією» князівської дружини. Можливо, найбільшим компромісом буде взагалі відмова від вирішення етнічної проблеми на археологічному матеріалі, а замість неї виділення поховальних комплексів в окремі «культурні типи» єдиної археологічної культури. Деякі дослідники схильні бачити в носіях археологічних культур не етноси, а етноїди, оскільки останнє поняття «відрізняється від етноса тим, що в ньому ще могло не існувати спільної етнічної свідомості і в нього могли входити групи, особливості яких не фіксуються археологічними знахідками»²⁵. Впроваджуючи термін «культура русів», зазначимо, що під русами ми також розуміємо не конкретні етноси, а етноїд.

Очевидно, що пошук етнічних індикаторів у поховальних пам'ятках є похідною необ'єктивного дослідницького методу, коли археологічні матеріали правлять за «ілюстрації» до тієї чи іншої заздалегідь визначеної історичної концепції. Такий метод у вітчизняній археології знайшов теоретичне обґрунтування, як соціологічний напрямок або «соціоархеологія»²⁶. Дана концепція базується на вченні про сталі суспільно-економічні формації, штурхність і невідповідність яких історичним реаліям є очевидною²⁷. Писемні

джерела, з яких черпають інформацію про події на Русі цього часу, не можуть бути об'єктивними, оскільки належать до «десакралізованої історичної традиції»²⁸. Таким чином, виділення «дружинних» пам'яток в окрему археологічну культуру, обумовлено саме станом джерел.

У пропонованій роботі ми виходимо з положення, що камерні поховання є одним з різноманітних «культурних типів» археологічної культури. Зазначимо, що під «культурним типом» ми розуміємо, перш за все, ментальний тип, що відповідає історичним реаліям: «Мета археологічного типу» — запропонувати організуючий інструмент, який дозволить досліднику згрупувати об'єкти в сукупність, що має дійсно історичний глузд щодо структур людської діяльності»²⁹.

У зв'язку з цим, гадаємо, що проблема виникнення камерних гробниць може бути вирішена не стільки соціальними дефініціями, скільки міфологічними уявленнями, пов'язаними з потойбічним світом.

Гадаємо, що виникнення обряду поховання в камерах, репрезентує існування вірувань в «живих мерців», що мали глибоке коріння в первісній культурі (рис. 3, а, б). Як стверджує М. Еберт, первісній людині не було притаманне відчуття моменту смерті, тому небіжчика продовжували вважати живим і піклувалися про нього³⁰. Разом з тим інгумація тіла небіжчика сполучалася з ізолюванням його від суспільства — похованням у землі, що пояснювалось протилежними почуттями — бажанням звільнитися від померлого і в той же час зберегти його. На нашу думку, досить добре це ілюструє ритуальна особливість шестовицького кургану 78 (Б—56). Після того як камера була перекрита накатом, на ньому розпалили вогонь, а коли він розгорівся, але ще не встиг спалити всю домовину, засипали землею, після чого насипали курган.

У Скандинавії, де інгумації в камерах, зрубках, критих дерев'яних конструкціях відомі з часів раннього неоліту, «живим мерцям» іноді надавали сидячого положення³¹.

«Живі мерці» надіялися усім необхідним: їжею, питвом, транспортними засобами та ін. Крім перерахованих заходів, досить поширеними були уявлення про сексуальний голод мерців, чим, очевидно, і пояснюється наявність парних поховань у камерах. З імітацією статевих зносин можна пов'язати київське поховання № 111, очевидно, з цією ж метою в Бірці жінка була покладена на коліна воїну³².

Зазначимо, що соціоархеологічним методом користуються і деякі іноземні вчені. Так, Г. Янкун вважає, що камерні поховання Хедебю, належали соціальній верхівці поселення, відомій з «Життя Ансгара», як «primores»³³. На відміну від Бірки, камери Хедебю утворюють компакту локальну групу (Kammergegräber Feld). Даний факт є особливістю тільки цього поселення і обумовлений, вірогідно, характером його функціонування. Є підстави вважати Хедебю не лише торговою факторією, а й важливим сакральним центром. Нагадаємо, що Хедебю в перекладі — «місто язичників», а за свідченням арабського мандрівника Ат-Таруши, який відвідав місто в середині X ст., його населення, за винятком небагатьох християн — язичники і чинять під час свят жертвоприношення. Отже, це свідчення підтверджує і наше тлумачення цих пам'яток.

На відміну від Хедебю, компактного розміщення камерних поховань у Бірці, Гньоздові, Шестовицях та Києві не простежено, що обумовлено, напевно, частою зміною контингентів північних пришельців на цих поселеннях.

Таким чином, очевидно, що вивчення проблеми генезису «дружинної» культури, вимагає копіткого аналізу різноманітних типів поховальної культури, які відбивають ідеологічну строкатість уявлень про потойбічний світ серед різних етнокультурних груп.

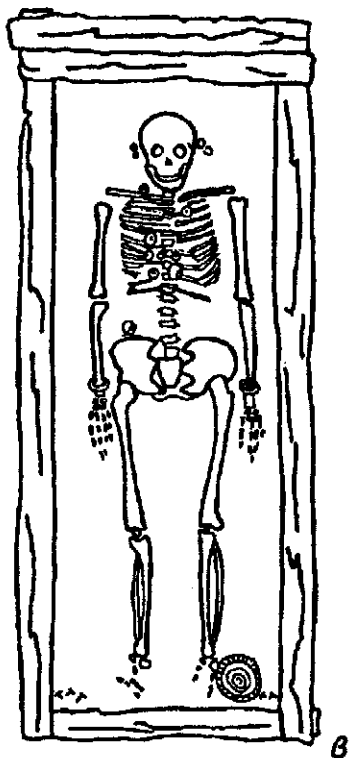
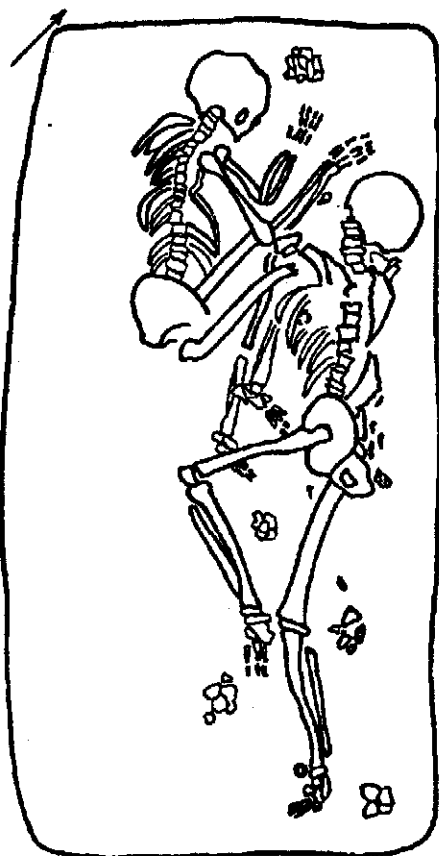
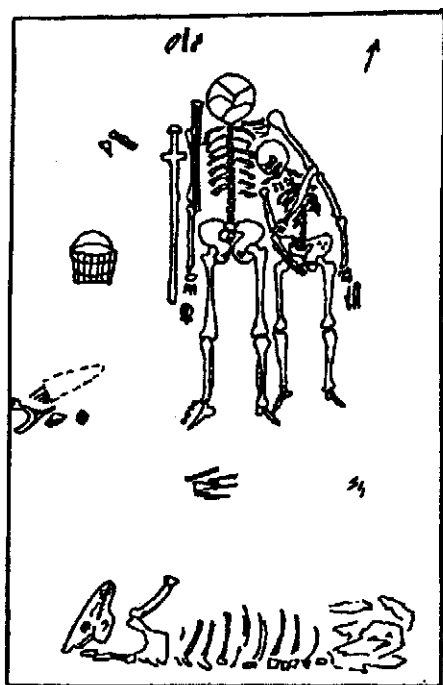

Рис. 3. а, б — «Живі мерці» Київського та Шестовицького могильників; в — конструкція камери № 123 Київського могильника.

Примітки

- ¹ Булжин В. А., Дубов И. В., Лебедев Г. С. Археологические памятники Древней Руси IX—XI вв.— Л., 1978.— С. 142.
- ² Назаренко В. А. Классификация погребальных памятников Южного Приладожья // Статистико-комбинаторные методы в археологии.— М., 1970.
- ³ Гаркави А. Я. Сказания мусульманских писателей о славянах и русских (с первой половины VII до конца X века по Р. Х.).— СПб., 1870.— С. 267.
- ⁴ Смолічев П. Подвійні поховання X ст. коло Шестовиці на Чернігівщині // Записки чернігівського наукового товариства.— Т. 1. Праці історичної секції.— Чернігів.— 1931.
- ⁵ Arne T. I. Skandinavische Holzkammergräber aus der Wikingerzeit in der Ukraine // Acta Archaeologica.— Т. II, буп. 3.— København, 1931.— S. 285—302.
- ⁶ Бліфельд Д. И. К исторической оценке дружинных погребений в срубленных гробницах Среднего Поднепровья IX—X вв. // СА.— 1957.— Т. XX.— С. 148—184.
- ⁷ Моця А. П. Срубные гробницы Южной Руси // Проблемы археологии Южной Руси.— К., 1990.— С. 99—107.
- ⁸ Там же.— С. 99—100.
- ⁹ Gräslund A. S. Birka IV. The Burial customs. A study of the graves on Bjövkö.— Stockholm, 1980.— P. 8—12.
- ¹⁰ Каргер М. К. Древний Киев.— М.— Л., 1950.— С. 167, 174—187, 206—208.
- ¹¹ Боровский Я. С., Калюк А. П. Языческие погребения Верхнего Киева по материалам раскопок 1984—1989 гг. // Тез. историко-археол. семинара «Чернигов и его округа в IX—XIII вв.» — Чернигов, 1990.— С. 77—80.
- ¹² Самоквасов Д. Я. Раскопки северянских курганов во время XIV археологического съезда.— М., 1916.
- ¹³ Рыбаков Б. А. Древности Чернигова // МИА.— 1949.— № 11.
- ¹⁴ Бліфельд Д. І. Давньоруський могильник в Чернігові // Археологія.— Т. XVIII.— 127.
- ¹⁵ Бліфельд Д. І. Давньоруські пам'ятки Шестовиці.— К., 1977.
- ¹⁶ Gräslund A. S. Birka IV.— P. 31.— Fig. 25.
- ¹⁷ Кулинич С. Р. Детинец Киева IX — первой половины XIII веков.— К., 1982.— С. 151, 152.
- ¹⁸ Жарнов Ю. Э. Женские скандинавские погребения в Гнездове // Смоленск и Гнездово.— М., 1991.— С. 200—222.
- ¹⁹ Ярославское Поволжье в X—XI вв.— М., 1963.
- ²⁰ Корзухина Г. Ф. Об Одинах и кресалах из Прикамья // Проблемы археологии Евразии и Северной Америки.— М., 1977.
- ²¹ Зеленин Д. К. Восточнославянская этнография.— М., 1991.— С. 346.
- ²² Носов Е. Н. Сопковидная насыпь близ урочища Плакун в Старой Ладого // Средневековая Ладога.— Л., 1985.— С. 150, 151.
- ²³ Кольчатова В. А. Камеры Шестовицкого могильника // Тез. докл. V Всесоюзной конф. по изучению скандинавских стран и Финляндии.— М., 1971.— С. 18—20; Булжин В. А., Дубов И. В., Лебедев Г. С. Указ. соч.— С. 14.
- ²⁴ Толочко П. П. Спорные вопросы ранней истории Киевской Руси // Славяне и Русь в зарубежной историографии.— К., 1990.— С. 117, 118; Моця А. П. Срубные гробницы...— С. 105, 106.
- ²⁵ Грачева Г. Н., Хлобыстин П. П. Вопросы методики использования данных этнографии в археологических исследованиях // Методологические аспекты археологических и этнографических исследований в Западной Сибири.— Томск, 1981.— С. 134—138.
- ²⁶ Гензинг В. Ф. Структура археологического познания. Проблемы социально-исторического исследования.— К., 1989.— С. 19.
- ²⁷ Гуревич А. Я. О кризисе современной исторической науки // Вопросы истории.— М., 1991.— № 2/3.— С. 21—36.
- ²⁸ Толочко А. П. Князь в Древней Руси: власть, идеология, собственность.— К., 1992.— С. 14.
- ²⁹ Krieger A. D. The topological concept. American Antiquity.— 1944.— 9(3)— P. 271—288.
- ³⁰ Токарев С. А. Ранние формы религии.— М., 1990.— С. 155, 162.
- ³¹ Петрухин В. Я. Погребальный культ языческой Скандинавии: Автореф. дис... канд. ист. наук.— М., 1976.— С. 7—9.
- ³² Armban H. Birka I. Die Gräber.— Stockholm, 1943.— Gv 644.
- ³³ H. Jankuhn. Halthabu. Ein Handelsplatz der Wikingerzeit.— Neumünster, 1963.— S. 137—140.

Ф. А. Андрощук, Р. Н. Осадчий

О КУЛЬТУРНОМ ТИПЕ И КОНСТРУКТИВНО-РИТУАЛЬНЫХ ОСОБЕННОСТЯХ КАМЕРНЫХ ПОГРЕБЕНИЙ ЮЖНОЙ РУСИ (НА МАТЕРИАЛАХ КИЕВА И ЧЕРНИГОВА)

Традиционно камерные погребения Южной Руси рассматриваются в контексте варяжской проблемы. Исследователей занимает, главным образом, вопрос об этнической принадлежности этих памятников и их социальная значимость. В результате конструктивно-ритуальные особенности этих памятников так и остаются не выясненными. Типологически выделяются камеры двух видов: земляные и деревянные. Деревянные конструктивно подразделяются на два типа: камеры с угловыми столбами и камеры сбитые из деревянных брусьев. В отдельных случаях зафиксированы остатки пола и перекрытий. Рассмотрено количественное соотношение погребенных согласно классификации Д. И. Блифельда и варианты размещения жертвенных коней. Авторы статьи исходят из посылок, что поиск этнических и «социологических» соответствий в археологическом материале не объективны и предлагают выделить эту группу погребений в особый культурный (ментальный) тип специфичной погребальной культуры. Анализируются ритуальные особенности камерных погребений, дополняющие материальное воплощение идеи создания погребального дома «живых мертвецов».

F. A. Androshchuk, R. N. Osadchy

ON THE CULTURAL TYPE AND DESIGN-RITUAL PECULIARITIES OF CHAMBER BURIALS OF SOUTH RUS (FINDINGS FROM KIEV AND CHERNIGOV)

Conventionally chamber burials of South Rus are treated in the aspect of the Varangian problem. The researchers are occupied, mainly, in the problem on ethnic attribution of these monuments and their social significance. So, design-ritual peculiarities of the burials remain unstudied. Two topological kinds of chambers are identified: chambers with angular columns and chambers made of wooden bars. In some cases remains of a floor and ceiling were found. The quantitative ratio of the buried (according to D. I. Blifeld's classification) and variants of positions of sacrificial horses are considered. The authors proceed from the premises that search of ethnic and «sociological» correspondences for archaeological findings is not objective. They propose to identify the above group of burials as a particular cultural type of specific burial culture. Ritual peculiarities of chamber burials contributing to material embodiment of an idea on creation of a burial house for «living corpses» are analyzed.

Одержано 19.10.92.

ДАВНЬОРУСЬКА ЖЕЛЯНЬ (З ІСТОРІЇ КИЇВСЬКИХ ОКОЛИЦЬ)

І. І. Мовчан, Ю. Г. Писаренко

За матеріалами писемних і археологічних джерел розкривається роль місцевості Желянь в історії давнього Києва.

Желянь кілька разів згадується у писемних джерелах, коли йдеться про оборону давнього Києва. Вперше цю назву зустрічаємо у «Повісті временних літ» під 1093 р. Половці, розбивши руських князів під Треполем, кинулись спустошувати область між Києвом і Вишгородом. Тоді на захист столиці виступив київський князь Святополк Ізяславич: «Святополкъ же выиде на Желань».

©І. І. МОВЧАН, Ю. Г. ПИСАРЕНКО, 1994